

ÁGOSTON KOLOS–BANYÁR JÓZSEF–KOVÁCS ERZSÉBET

Mennyire tudatosan tervezzük meg nyugdíjunkat?

Kérdőív segítségével alapvetően azt szerettük volna megtudni, a megkérdezettek mennyire tudják felmérni az időskori fogyasztási szükségletüket, ezt majd milyen forrásból tudják finanszírozni, s ezek az elképzelések mennyire vannak összhangban egymással, illetve a témára vonatkozó általános ismeretekkel. Kérdőívünket részben egy aktuáriuskonferencia résztvevői, részben pedig a jelen születésnap kötet szerzői töltötték ki.

BEVEZETÉS

Az emberiség története során a többség nem érte meg az időskort, s aki megérte, azok közül sokan csaknem halálukig dolgoztak, s többé-kevésbé munkájuk eredményéből éltek meg. A 19. század végéig csak egy – igaz, állandóan bővülő – kisebbség privilégiuma volt, hogy időskorban visszavonuljon a munkából oly módon, hogy megélhetésének alapja egy külső finanszírozó által rendszeresen folyósított jövedelem, illetve a célirányos nyugdíj-megtakarítás. A kép azonban a 20. században alapvetően megváltozott, a fejlett és közepesen fejlett országokban a nyugdíj általánossá, mondhatni magától értetődővé vált a most élő generációk számára. Egyben olyanná is, amelyet „nyújtanak”, s ami (bizonyos, a legtöbb ember által teljesített feltételek mellett) „jár”.

Egyre inkább nyilvánvalóvá válik ugyanakkor, hogy a nagy állami nyugdíjrendszerek súlyos konstrukciós hibáktól szenvednek, s emiatt kérdés, hogy számíthatunk-e arra, hogy „nyújtják” a nyugdíjat, még akkor is, ha „jár”, sőt még az is, hogy „jár-e” valójában? Úgy tűnik, hogy az eddigi módon – amikor alapvetően ráhagyatkozunk egy állami rendszerre – sokáig nem nagyon mennek (mehetnek) a dolgok, néhány évtized múlva ez a megoldás súlyos válságba kerül. A most aktívoknak ezért – feltehetően – szüleik generációjához képest az időskori aktivitás és az időskori megélhetés finanszírozása tekintetében stratégiát kell váltaniuk. A dolog

természete miatt ez a stratégiaváltás hosszú időt felemésztő adaptációt jelent, így ennek már most fontos eleme, hogy az érintettek felismerjék a problémát, vagyis „tudatában” legyenek annak. Vannak bizonyos kételyeink azzal kapcsolatban, hogy az érintettek felismerték-e ezt a problémát, leszűrték-e a megfelelő tanulságokat saját cselekedeteikre?

A nyugdíjtudatosság kérdését kellően még nem tárták fel Magyarországon. Szerencsére több tanulmány is foglalkozott a téma valamilyen dimenziójával. *Ágoston–Kovács* [2007] az akkor még létező és felfutásnak induló magán-nyugdíjpénztári rendszert elemezte. Azt vizsgálta, hogy az új rendszerbe átlépők vagy a régi rendszerben maradók mennyire tudatos döntést hoztak. Az adatok alapján megállapítható, hogy az emberek nagy többsége (körülbelül 90 százalék) más véleményét tette magáévá: munkaadójáét, könyvelőjéét, családtagjaiét vagy pénztári ügynökéjéét. Csak mintegy 10 százalék állította, hogy begyűjtötte a fellelhető információkat, és az alapján hozott döntést. Szintén érdekesség, hogy – jellemzően a nyugdíj előtt állók – nem voltak tisztában a megtakarítási viszonyokkal sem. Tehát nem csak arról van szó, hogy nem takarítanak meg annyit, amennyit szerintük kellene, hanem arról, hogy szerintük a ténylegesen szükségesnél kevesebb megtakarítás is elegendő lenne a megcélzott nyugdíjaskori fogyasztás eléréséhez.

Simonovits [2015] kifejezetten a nyugdíjtudatosság témakörét járta körül. Azt vizsgálja, hogy a nyugdíjszabályok hiányos (vagy téves) ismerete hogyan befolyásolja a fogyasztói döntéseket, jelesül, hogy mikor kérje a dolgozó a nyugdíjazását. A cikkben egyrészt empirikus eredményeket közöl a témában, másrészt felépít egy elméleti modellt, amellyel igazolja, hogy hiányos információk alapján a döntéshozók viselkedése nem optimális.

Mostani vizsgálatunk középpontjában az a kérdés áll, hogy a mai aktívak mennyire vannak tudatában annak, hogy időskori megélhetésük nem feltétlenül olyan mint a szerintük történik, mint amelyet az eddig előttük járó generációknál megfigyelhettek, illetve hogy ez a felismerés (amennyiben megtörtént) milyen stratégiai alkalmazkodási lépésekre indította őket. Ezért egy kérdőívet dolgoztunk ki, amit egy általunk elérhető, viszonylag kicsi, de szakértőkből álló kör tagjaival kitöltettünk.

Az eddigi elvégzett munka egyfajta első megközelítésnek tekinthető két-féle értelemben is:

1. a kérdőívet a tapasztalatok és a visszajelzések alapján finomítani kell,
2. a megkérdezettek köre nem reprezentálja a lakosság összetételét (kicsi és erősen szelektált), így csupán nagyon óvatos következtetések levonására alkalmas.

A kérdőív segítségével alapvetően azt szeretnénk volna megtudni, az érintettek mennyire tudják felmérni az időskori fogyasztási szükségletüket, ezt majd milyen forrásból tudják finanszírozni, s ezek az elképzelések mennyire vannak összhangban egymással, illetve a témára vonatkozó általános ismeretekkel.

Feltettük, hogy a különböző társadalmi csoportoknak különbözők az elképzeléseik, illetve a lehetőségeik, ezért rákérdeztünk olyan paraméterekre (végzettség, jövedelem, családi állapot) is, amelyek magyarázhatják az eltérő problémaértékelést és stratégiaalkotást. A kikérdezés sajátosságai miatt a válaszadók köre végzettség szerint nem differenciálható, mindenki felsőfokú végzettségű. Kérdőívünket részben egy aktuáriuskonferencia résztvevői, részben pedig a jelen születésnapjára kötet szerzői töltötték ki. A válaszadók összetétele így abból a szempontból is torzított, hogy a népesség olyan szegmensét találtuk el, amelyik a témáról relatíve a legtöbbet tud.

A VÁLASZOK ELEMZÉSE

A válaszolók összetétele

Összesen 65-en töltötték ki a kérdőívet, akikből hat fő már nyugdíjas volt. Önkritikusan be kell vallanunk (s némely hozzászóló kritikusan meg is jegyezte), hogy a nyugdíjasok számára a kérdőív kérdéseinek a többsége nem volt adekvát, azok valójában aktívakra készültek – vagyis kiderült, hogy nem elég (nyugdíj)tudatosan kérdeztünk. Így a szöveges elemzésből kihagytuk a nyugdíjasokat, s csak az 59 aktív válaszait elemeztük. Ezek közül 51-en az aktuáriuskonferencián töltötték ki, nyolcan pedig a szerzőtársak közül kerültek ki.

A válaszadók nemek szerinti megoszlása kiegyensúlyozott: 29 férfi és 30 nő válaszolt. Mindenkinek van felsőfokú végzettsége, és 13-an rendelkeznek tudományos fokozattal. Az éves jövedelem tekintetében nagyjából egyenletesen oszlottak el a válaszolók a közepes és a magas jövedelmek kategóriák között, vagyis 3 millió alatt nem volt senki, 3 és 6 millió között 19-en; 6 és 12 millió között 18 fő; 12 millió felett 18 fő, és 4 fő nem válaszolt erre a kérdésre. Családi állapot: 12 egyedülálló, 8 kapcsolatban élő, 31 házas, 6 elvált, 1 özvegy, 1 fő nem válaszolt a családi állapotra, de megadta, hogy nincs gyermeke. A gyermekszám családi állapot szerinti megoszlását az *1. táblázat* mutatja.

1. TÁBLÁZAT

Gyermekszámok családi állapot szerint a mintában

	A megkérdezettek						Összes gyermek	Átlagos gyermekszám
	száma	gyermekeiknek száma						
		0	1	2	3	4+		
Egyedülálló	12	12	0	0	0	0	0	0
Kapcsolatban	8	8	0	0	0	0	0	0
Házasság	31	3	3	14	5	6	70	2,26
Elvált	6	0	2	4	0	0	10	1,67
Özvegy	1	0	0	1	0	0	2	2
Nem válaszolt	1							
Összesen	59	23	5	19	5	6	82	

A módusz gyermekszám a 0 volt, de ha ezt nem számítjuk, akkor két gyermek a leggyakoribb. Ugyanakkor a következő leggyakoribb a 4+ kategória volt. Mivel itt nem kérdeztünk rá a pontos gyermekszámra, ezért az összes gyermekre csak alsó becslést tudunk adni: ha a 4+ kategóriát 4-nek vesszük mindenhol, akkor a mintában összesen 82 gyermek van. A továbbiakban ezzel fogunk számolni. Így bár az öfenntartáshoz 59 embernek 118 (körüli) gyermeke kellene hogy legyen, ehelyett 82 van.

A helyzet azonban nem ilyen rossz, ha az adatokat részletesebben megnézzük, aki házasságban vagy valaha az volt (38 fő), annak – három kivétellel – van gyermeke. A három kivétel is még viszonylag fiatal (27, 32 és 43 éves), vagyis még születhet gyermekük. Az egyedülállónak (beleértve azt is, aki nem válaszolt erre a kérdésre) és a „csak” kapcsolatban élőknek viszont egyáltalán nincs gyermekük, tehát úgy tűnik, hogy – legalábbis ezen a mintán – a házasság és a gyermek megléte szoros kölcsönkapcsolatban van. Tehát a házasság és az özvegyek is gondoskodtak a megfelelő utánpótlástól, egyedül az elváltak maradtak el ettől némiképpen.

Maga a házasság (illetve az ezt előfeltételező válás, illetve özvegyiség) és a gyermek erősen korfüggő, bizonyos kor fölött szinte mindenki házasságban (vagy volt), és van gyermeke, ez alatt pedig jellemzően egyedülálló vagy kapcsolatban lévő. Ha rendezzük az adatokat aszerint, hogy ki melyik évtizedben született, akkor a 2. táblázat szerinti képet kapjuk. A táblázat kiemeli, hogy az 1950-es, 1960-as és az 1970-es években születettek majd mindegyike házasságban, és az átlagos gyermekszám legalább 2, míg az 1980-as és az 1990-es években születetteknek csak a töredéke az, de már néhányuknak van gyermekük.

2. TÁBLÁZAT

Átlagkor és átlagos gyermekszám

Kor-csoport	Fő	Átlagéletkor		Ebből egyedülálló és kapcsolatban élő		Gyermekszám	
		mintában	népességben	összesen	százalék	összesen	átlag
1950–	12	60,75	61,50	0	0	24	2,00
1960–	15	49,67	51,50	1	7	37	2,47
1970–	8	42,13	41,50	1	13	16	2,00
1980–	19	30,26	31,50	15	79	4	0,21
1990–	5	26,00	21,50	4	80	1	0,20
Összesen	59			21		82	

Unokája csak az 1950-es években születetteknek van, összesen 8 (a 4+ kategóriába itt senki sincs), mégpedig úgy, hogy e korosztály összesen 24 gyermeke közül ötnek van csak gyermeke, jellemzően egy. Ez 0,33-as gyermekszámot jelent, ami nagyobb, mint a minta 1980-ban és 1990-ben születettjére jutó gyermekszám, de kisebb, mint az 1970-es években születettekre jutó.

Milyen hosszú aktív időszakra számít?

Arra a kérdésre, hogy „Hány éves korig tervezi aktív életét?”, kétféle választ vártunk: egy számot plusz egy választást négy szöveges válaszlehetőség közül. Valószínűleg félreérthető volt a kérdésfeltevés, mert a válaszolók csak bő harmada (23 fő) értelmezte így a kérdést, a többiek (erre a kérdésre egyáltalán nem válaszoló két fő kivételével) úgy látták, hogy alternatív módon válaszolhatnak. 5 fő *csak* kort adott meg, 29 pedig *csak* a lehetőségek közül választott (ami azt is jelenti, hogy a lehetséges megadott válaszok közül csak heten nem válaszoltak szándékainknak megfelelően). Akik szándékainknak megfelelően feleltek (28 fő), azok válaszainak az eloszlása a 3. táblázat szerint a következő volt.

A minta tartalmaz néhány érdekességet. Egy most 43 éves válaszoló (az aktuáriusok közül) úgy gondolja, hogy azzal, hogy 65 éves korban vonul nyugdíjba, már „ráver” a nyugdíjkorhatárra. Vagyis, vagy nincs tisztában a jelenlegi szabályozással, vagy arra számít, hogy 22 év múlva már újra 65 év alatti lesz a korhatár. Két fő viszont pesszimistának (realistának?!) tűnik, mert a hivatalos nyugdíjkorhatárt (amikor nyugdíjba szándékoznak vonulni) 68, illetve 72 évnél adták meg (szintén az aktuáriusok közül). Ráadásul ez abból a szempontból is konzisztens, hogy 68 évnél egy jelenleg 50 éves, 72 évnél pedig egy jelenleg 31 éves gondolja a majdan rá vonatkozó korhatárt.

3. TÁBLÁZAT

A „Hány éves korig tervezi aktív életét” kérdésre adott válaszok megoszlása*

	65	68	70	72	73	75	Összes válasz
	éves korig dolgozna						
A hivatalos nyugdíjkorhatárig	7	1 (50)		1 (31)			9
Az előtt							0
Az után is	1 (43)		5+2			1(64)+1	10
Nyugdíj mellett is dolgozna			4+2			+1(32)	7
Nem választott	1 (48)		3		1 (30)		5
Összesen	9	1	16	1	1	3	31**

* Ahol csak egy fő szerepel, ott zárójelben jeleztük az illető korát. A + jel azt jelenti még egy másik válaszlehetőséget is kaptunk. Ez kizárólag a „nyugdíjba vonulás után is dolgozom”, és „nyugdíj mellett is szeretnék dolgozni” együttes jelöléseként fordult elő, mégpedig ebben az itt válaszolók körében háromszor, az összes megkérdezett körében pedig négyszer.

** Összes válaszadó száma 28.

A 28 fő döntő többsége a nyugdíjkorhatár, illetve 65 éves kor után szeretne nyugdíjba menni, előtte senki sem. A leggyakoribb kor (14 fő) 70 éves volt, a második a mostani megcélzott 65 év (9 fő). 70 éves korban inkább a férfiak (9 fő), mint a nők (5 fő) mennének nyugdíjba. 70 éves kor felett pedig kizárólag férfiak. Nem kérdeztünk rá, de elképzelhető, hogy a nők szívesebben válnak „aktív” nagyszülővé (vagyis elsősorban az unokákkal foglalkoznának), mint a férfiak.

A 28 fő közül csak hatan tartoztak az évi 3–6 millió forintos jövedelmek kategóriába (hárman nem válaszoltak erre a kérdésre), a többiek a két magasabbba tartoztak nagyjából fele-fele megoszlásban. A hat főből három még huszoneves aktuárius.

Az összes megkérdezett esetében csak azt tudjuk megnézni, hogy az aktív élet kapcsán melyik választ választották. Mint már említettük, csak heten nem válaszoltak, és négyen a nyugdíjkorhatár után és mellett is dolgoznának. Ha ezeket összevonjuk, akkor a válaszok megoszlása a 4. táblázat szerinti lesz.

Az a négy fő (két férfi, két nő), aki a hivatalos nyugdíjkor előtt vissza kívánt vonulni (egyikük sem adott meg konkrét életkort erre), két „csoportra” bontható, közülük hármuknak releváns jellemzői nagyon hasonlítanak egymáshoz: mindegyikük a legmagasabb jövedelmi kategóriába tartozik, 48 és 51 év közöttiek, és mindegyiküknek négy vagy több gyermeke van. A negyedik válaszadó ennél jelentősen fiatalabb (35 éves), és nincs gyermeke és a jövedelme is „csak” 6 és 12 millió forint közötti. Úgy

4. TÁBLÁZAT

Meddig tervezi aktív életét?

Válasz	Fő
A hivatalos nyugdíjkorhatárig	19
A hivatalos nyugdíjkorhatár előtt	4
A hivatalos nyugdíjkorhatár után	12
Nyugdíj mellett is dolgozna	13
A hivatalos nyugdíjkorhatárig után is vagy nyugdíjba vonulás mellett is	4
Nem választott	7
Összesen	59

tűnik, hogy a korábbi visszavonulás mögött kettős motiváció rejlik: egyrészt a vagyoni helyzetük miatt ezt megtehetik, másrészt a családdal szeretnének foglalkozni – bár unokát még egyikük sem „jelentett” (igaz, egyikük hallgatott erről a témáról).

A kérdésre válaszolók (52 fő) közül jelentős túlsúlyban vannak azok, akik dolgoznának a nyugdíjkorhatár után is (29 fő, szemben azzal a 23 fővel, akik maximum addig).

Ha most általában nézzük meg, hogy mitől függ az, hogy kik és mikor terveznek nyugdíjba vonulni, akkor a regressziós modell alapján azt mondhatjuk, hogy a gyermekek számának növekedésével egyre korábban tervezik a nyugdíjba vonulást (gyermekenként körülbelül egy évvel), tudományos fokozattal rendelkezők viszont átlagosan 2,9 évvel később (5. táblázat).

5. TÁBLÁZAT

Meddig tervezi aktív életét?

Változó	Becsült együttható	Szignifikanciaszint
Konstans	66,24	0,0000
Gyermekek száma	-1,00	0,0563
Tudományos fokozat	2,88	0,0243

$$R^2 = 0,2179$$

Megtakarítási ráta

Mindenkitől megkérdeztük, hogy véleménye szerint átlagos havi jövedelmének hány százalékát kellene megtakarítania idős korára. Erre a kérdésre 11 fő nem válaszolt, a többiek megoszlását a 6. táblázat mutatja.

6. TÁBLÁZAT

Jövedelmének mekkora részét kellene megtakarítani?

A jövedelem szükséges aránya (százalék)	A válaszok száma
5	3
7	1
7,5	1
10	14
15	8
18	1
20	10
25	3
30	5
50	2

Az eredmény nagyon nagy szórást mutat, regresszióval sem találtunk szignifikáns változót. Ezért a logikus következtetés: a válaszolók valójában nem tudják a választ erre a kérdésre, és teljesen szubjektív „találgatásokba” bocsátkoznak.

Megtakarítási típusok

Rákérdeztünk a meglévő és tervezett megtakarításokra, kértük töltsék ki a 7. táblázat rubrikáit. A táblázat egyes rovataiba az adott megtakarítási formát bejelölők számát összesítettük.

7. TÁBLÁZAT

Milyen megtakarításai vannak/lesznek?

A megtakarítás típusa	Van	Tervezi
Életbiztosítás	30	3
Nyugdíjbiztosítás	12	14
Nyugdíjpénztár	47	3
Más megtakarítás: nyesz, ^a tbsz, ^b egyéb	23	6
Másfajta vagyonfelhalmozás, például ingatlan, műtárgy, egyéb	39	12
Egyéb	10	0

^a Nyugdíj-előtakarékossági számla.^b Tartós befektetési számla.

Az egyéb kategóriában a válaszolók általában nem jeleztek konkrét formát. Hárman tették ezt meg, három különböző dolgot neveztek meg, mégpedig: kis, nem használt lakás (vagyis ezt valójában a „másfajta vagyonfelhalmozásnál” kellett volna jelezni), hosszú futamidejű befektetési alapok, cégtulajdon.

A „nyugdíjbiztosítás” kategóriájának érdekessége, hogy ezt általában nem feltétlenül tudják az életbiztosítástól megkülönböztetni, tekintve azonban, hogy a válaszolók túlnyomó többsége aktuárius, vagyis szakmabéli, ezért feltehető, hogy a megkérdezettek ezt a distinkciót mégis képesek megtenni. A „nyugdíjbiztosítás” kategóriát 2014. január 1-től vezette be az adótörvény, és bizonyos kritériumoknak megfelelő életbiztosítást értenek rajta, s így – a nyugdíjpénztárakéhoz hasonló – adókedvezmény jár hozzá.

Az összkép, hogy a megtakarítások – mégpedig leginkább a nyugdíjpénztári – elterjedtek. A megkérdezettek között csak keveseknek nincs ilyen, s többen közülük tervezik, hogy nyitnak ilyen megtakarítást. A második leginkább gyakori az egyéb felhalmozás (feltehetően főleg az ingatlan). Akinek nincs, azok többsége is tervezi az ingatlanvásárlást. A következő a sorban az életbiztosítás – kicsit több, mint a résztvevők felének van ilyen biztosítása. Ettől ugyan erősen lemarad, de ha a terveket is figyelembe vesszük, akkor szinte ehhez hasonló méretű a nyugdíjbiztosítás, ahol ez az arány (meglévő/tervezett) érthető a konstrukció újdonsága miatt.

Amikor megpróbáltuk megnézni (logisztikus regresszióval), hogy milyen tényezőktől függ az egyes megtakarítási formák népszerűsége, a következőket kaptuk.

- *Életbiztosítással* a fiatalabbak kisebb, a magasabb jövedelműek ugyanakkor nagyobb valószínűséggel rendelkeznek. Az aktuáriusok körében is elterjedtebb ez, mint a minta többi részében (8. táblázat).

8. TÁBLÁZAT

Életbiztosítás (regressziós elemzés)

Változó	Becsült együttható	Szignifikanciaszint
Konstans	6,96	0,0015
Aktuárius	2,57	0,0275
Életkor	0,09	0,0102
Jövedelem (évi 6 és 12 millió között)	1,55	0,0593
Jövedelem (évi 12 millió felett)	1,92	0,0384

ROC-görbe alatti terület: 0,8287.

- *Nyugdíjbiztosítások* tekintetében a kép hasonló, mint az előbb, csak ez az aktuáriusok körében ugyanolyan elterjedt, mint a minta egészében (9. táblázat).

9. TÁBLÁZAT

Nyugdíjbiztosítás (regressziós elemzés)

Változó	Becsült együttható	Szignifikanciaszint
Konstans	-6,36	0,0040
Életkor	0,09	0,0350
Jövedelmi kategória (évi 12 millió felett)	1,86	0,0224

ROC-görbe alatti terület: 0,8388.

- *Nyugdíjpénztári* tagsággal a fiatalok, a nők és az aktuáriusok a minta egészénél kisebb valószínűséggel rendelkeznek (10. táblázat).

10. TÁBLÁZAT

Nyugdíjpénztár (regressziós elemzés)

Változó	Becsült együttható	Szignifikanciaszint
Konstans	-6,65	0,0098
Életkor	0,13	0,0043
Aktuáriusi kategória	2,59	0,0519
Férfi	1,59	0,0609

ROC-görbe alatti terület: 0,8697.

- *A nyugdíj-előtakarékosági számla/tartós befektetési számla* esetében csak az életkor szignifikáns. Bár más esetben a jövedelem a vártnak megfelelően viselkedik, de a hatása nem szignifikáns (11. táblázat).

11. TÁBLÁZAT

Nyugdíj-előtakarékosági és tartós befektetési számla (regressziós elemzés)

Változó	Becsült együttható	Szignifikanciaszint
Konstans	-3,64	0,0015
Életkor	0,07	0,0033

ROC-görbe alatti terület: 0,7331.

Érdeemes azt is megvizsgálni, hogy nyugdíjcélú megtakarítási termékek kiegészítik vagy helyettesítik egymást. Eszerint az élet- és nyugdíjbiztosítás növeli a nyugdíjpénztári tagság valószínűségét (bár nem szignifikánsan), a nyugdíj-előtakarékossági/tartós befektetési számla viszont csökkenti. Ha kivesszük a nyugdíjbiztosítást, akkor az életbiztosítás szignifikánsná válik. További vizsgálat alapján úgy tűnik, hogy a megkérdezettek a nyugdíjpénztárakat és az élet- és nyugdíjbiztosításokat kiegészítő termékeknek tekintik, a nyugdíjpénztárak és a nyugdíj-előtakarékossági/tartós befektetési számla számlát viszont helyettesítő termékeknek.

12. TÁBLÁZAT

Nyugdíjcélú megtakarítások együtt (regressziós elemzés)

Változó	Becsült együttható	Szignifikanciaszint
Konstans	-10,19	0,0187
Aktuárius kategória	3,31	0,0531
Életkor	0,21	0,0179
Férfi	2,31	0,0298
Életbiztosítás	2,28	0,0466
Nyugdíj-előtakarékossági/tartós befektetési számla	-2,91	0,0992

ROC-görbe alatti terület: 0,8963.

Milyen hosszú nyugdíjban töltött időszakra számít?

A kérdés struktúrája hasonló volt az aktív időszak hosszára vonatkozó kérdéshez, s a válaszolók is hasonlóan értelmezték azt. Mi is hasonló önkritikus megjegyzéseket tehetünk. Ennek megfelelően a válaszok megoszlását a *13. táblázatban* közöljük. Mivel nagyon sok különféle tartamot jelöltek, ezért nem tüntetjük fel az összes említettet, hanem csak intervallumokat. Voltak, akik eleve intervallumokat jelöltek (hat fő). Természetesen az intervallumhatárok két szomszédos helyen is szerepelnek. Itt úgy jártunk el, hogy (négy kivétellel) intervallumhatárok megadása esetén a felső határt vettük figyelembe.

13. TÁBLÁZAT

Milyen hosszú nyugdíjas időszakra számít?

Tartamot jelölt	5–10	10–15	15–20	20–25	25–30	nem jelölt	Összesen
Az országra jellemző átlagos időt	0	1 (30)	3	0	0	6	10
Az átlagnál többet	1 (51)	7	8	5	3	7	31
Az átlagnál kevesebbet	4	2	0	0	0	2	8
Nem választott	1	3	2	2	0	2*	10
Összesen	6	13	13	7	3	17	59

* Itt egy szöveges megjegyzés: „passz, illet nem mernék előre jelezni”.

Más összefüggésben ez azt jelenti, hogy 49-en választottak a feleletválasztós részre és 42-en mondtak konkrét tartamot. A kettő közti átfedés 34, vagyis nyolcan csak tartamot mondtak, 15-en pedig csak a feleletválasztósra választottak.

A 2014-es magyarországi halandósági tábla szerint a 65 éves korban várható hátralévő élettartam a férfiak esetében 14,37, a nők esetében viszont 18 év. Ha az intervallumot választók esetében a várható élettartamot az intervallum közepével helyettesítjük (tehát 5–10 éves intervallum esetében 7,5-del), akkor az átlagot 17,61 évre becsülték a mintában. Ezen belül a férfiak a sajátjukat 17,36-re, a nők pedig 18-ra. Ezek a válaszok sok szempontból nagyon érdekesek:

– a nők lényegében „felmondták a kötelezőt”, vagyis pontosan a mai, 65 éves korban várható hátralévő élettartamot becsülték,

– ugyanakkor ezzel valószínűleg alulbecsülték a ténylegesen várható hátralévő élettartamukat, mert ez a minta a népesség átlagánál valószínűleg jelentősen tovább fog élni (nem beszélve arról, hogy addig még várhatóan általában is nőni fog a várható hátralévő élettartam),

– ez azonban nem meglepő, mert angol kutatás szerint az emberek átlagosan öt évvel becsülik alul a ténylegesen várható hátralévő élettartamukat – ez itt is érvényes lehet (a *Swiss Re* [2007] hivatkozik általánosan egy ilyen angol eredményre, a konkrét kutatás megnevezése nélkül),

– a férfiak majdnem pontosan három évvel becsülték felül a saját várható élettartamukat a „hivatalosnál”, ami valószínűleg jóval realisztikusabb becslés, bár feltehetően még mindig elmarad a ténylegesen megvalósulótól,

– összességében a nők és a férfiak egymáshoz nagyon közeli értékeket becsültek, miközben a népesség egészében több mint 3,5 év a két nem közötti élettartam-különbség.

Egy-két érdekesség a válaszok közül. Egy 51 éves aktuárius nő jelentősen alulbecsülte a nyugdíjban töltendő időt, mondván, hogy a 10 év az átlagosnál több (az illető a hivatalos nyugdíjkorhatárkor akar nyugdíjba menni). Heten mondták még azt a 10–15 éves intervallumra, hogy az az átlagosnál több, ami nem igaz – bár lehetséges, hogy csak azt jelzi, hogy extrém magas nyugdíjazási kort várnak a jövőben, aminek van realitása.

Ugyanakkor a válaszolók többsége (49-ből 31) úgy gondolja – feltehetőleg helyesen –, hogy az átlagnál több időt fog nyugdíjban tölteni. A 31 fő nemek szerinti összetétele: 17 férfi és 14 nő, vagyis a férfiak némileg optimistábbak, mint a nők. A 10 átlagos nyugdíj időtartamot váró közül viszont már 7 a nő, tehát ők „konformistábbak”. Az átlagnál kevesebb időt váró 8 fő nemi megoszlása pontosan fele-fele. (Lehetséges, hogy nekik erre speciális okuk van – pl. betegek.)

Ha megpróbáljuk most is regresszióval magyarázni az értékeket, akkor azt kapjuk, hogy a fiatalabbak többet fognak nyugdíjban tölteni, ami megegyezik a szakmai tényekkel – feltéve, ha nem nő jelentősen a nyugdíjkorhatár, amit csak sejteni lehet, tudni nem. A közepes jövedelműek úgy érzik, hogy kevesebbet fognak nyugdíjban tölteni mind a náluk „szegényebbeknél”, mind a „gazdagabbaknál”, ami nehezen értelmezhető, vélhetőn a kicsi mintából adódó véletlenszerű érték. A gyermekszám is erősen hat a várható nyugdíj-időtartamra, gyermekenként 2,24 évvel nő a várakozás szerint nyugdíjban töltött idő. A válaszoló neme nem szignifikáns, és a nyugdíjba-vonulás (tervezett) kora sem az (ami azért meglepő). Kérdés, hogy a magasabb gyermekszámnál látott összefüggés mögött az áll-e, hogy korábban tervezik a nyugdíjba-vonulásukat, vagy realisabb képpel rendelkeznek.

14. TÁBLÁZAT

A nyugdíjban töltött évek (regressziós elemzés)

Változó	Becsült együttható	Szignifikanciaszint
Konstans	25,90	0,0000
Életkor	−0,22	0,0105
Gyermekek száma	2,05	0,0103
6 és 12 millió közötti jövedelem	−4,42	0,0163

$R^2 = 0,3645$.

Nyugdíjaskori fogyasztás

Megkérdeztük, hogy jelenlegi jövedelmének hány százaléka lenne elegendő nyugdíjaskori fogyasztásának a fedezésére. Intuíciónk alapján ez erősen függ a jövedelemkategóriától. A 15. táblázatban próbáltuk meg összefoglalni a válaszokat.

15. TÁBLÁZAT

Nyugdíjaskori fogyasztás a jelenlegi jövedelem százalékában (fő, részletesen)

Jövedelem (millió forint)	A jelenlegi jövedelem százaléka												Nem jelölt	Összesen	
	15	20	25	30	33	40	50	60	65	70	75	80			100
3 alatt															0
3,01–6	2	1					1	2		4		7	2		19
6,01–12			1	2			3	1	1		6	1	2	1	18
12–				2		1	4	4	5	1				1	18
Nem jelölt					1		1	1						1	4
Összesen	2	2	4	1	1	8	7	8	1	10	1	9	2	3	59

Azt az 52 választ, amelyben a választ adó megjelölte mind a jövedelem összegét, mind annak százalékos arányát, kicsit összevontabban a 16. táblázatban szerepeltetjük, hogy összefüggések áttekinthetőbbek legyenek.

16. TÁBLÁZAT

Nyugdíjaskori fogyasztás a jelenlegi jövedelem százalékában (fő, összevontan)

Jövedelem (millió forint)	A jelenlegi jövedelem százaléka			Összesen
	15–33	34–67	68–100	
3,01–6	3	3	13	19
6,01–12	3	5	9	17
12–	2	14		16
Összesen	8	22	22	52

Alapvetően egy átlós elrendezést vártunk, vagyis minél kisebb valakinek a jövedelme, annak nyugdíjas korában a jelenlegi jövedelmének annál nagyobb százalékára van szüksége. És valóban: magas százalékot csak alacsonyabb jövedelemkategóriában adtak, és fordítva, a magas jövedelműek számára elég lenne nagyjából a jövedelmük fele is nyugdíjas korukban. Ugyanakkor nem teljesen érthető, hogy miért adtak hárman alacsony

jövedelemhez alacsony százalékot. A két 15 százalékot jelző aktuáriusnál zsenge életkoruk (26, illetve 30 év) lehet a magyarázat: vagy még elképzelni sem tudják, hogy mi lesz öregkorukban, vagy – értelemszerűen – az idősebb kori jövedelmükre gondoltak, amit esetleg hatalmasnak képzelnek el. A 20 százalékot jelző 59 éves aktuárius esetében valószínűleg valami félreértésről lehet szó, például „tovább gondolta” a kérdést, s az állami nyugdíjon felüli részre gondolt. Ez egyébként több alacsony értéket válaszolónál is elképzelhető, ezért a jövőben érdemes pontosítani ezt a kérdést.

Arra a kérdésre, hogy a nyugdíjas fogyasztási szerkezete hasonló lesz-e a maihoz, csak egy fő nem válaszolt, 16 fő számít arra, hogy hasonló lesz, s a túlnyomó többség (42 fő) szerint változik a szerkezet. A nők enyhén hajlamosabbak úgy gondolni, hogy nem változik a fogyasztási szerkezetük (7 férfi és 9 nő válaszolt így). Az így nyilatkozó 16 fő közül csak négyen idősebbek 50 évesnél, igaz, egyikük 66 éves.

Azoknak, akik úgy nyilatkoztak, hogy változni fog a fogyasztási szerkezetük, túlnyomó többsége (42-ből 34) jelölt tételeket is (17. táblázat), amelyekre ez különösen igaz lesz. (Érdekesség, hogy egy fő, aki úgy nyilatkozott, hogy nem változik, szintén jelölt tételt, a következőt: „a fogyasztási és kiadási szerkezet erősen különbözik – kiadások része idős hozzátartozók, gyermekek támogatása, lakhatásuk megoldása, ez később megszűnik”).

17. TÁBLÁZAT

A fogyasztási szerkezet változását okozó főbb tételek*

Tétel	Említés
Égészségügyi kiadások (orvosi kezelések, gyógyszerek)	16
Utazás (ebben a közlekedés is) – ebből 5 esetben emelkedik, 4 esetben csökken	14
Gyermek ellátása megszűnik (van 2 olyan válasz is, amit úgy is lehet értelmezni, hogy ez a tétel nő – egy helyen: a gyermekek mellett az unokák támogatása is)	9
Sport (semleges), szabadidős tevékenységek (semleges), a szórakozás/szabadidő költségek (semleges + csökkennek), rekreáció (nő), tanulás (semleges)	5
Kisebb ház vagy lakás (kevesebb építkezés, lakásfelújítás)	4
Ruházkodás (csökken)	4
Élelmezés csökken	3
Kulturális fogyasztás (emelkedik)	2
Hitel	1
Tartós fogyasztási cikkek	1
Kevesebb szolgáltatást igénybevétele (szépségápolás stb.)	1
Kényelmi cikkek	1

* Volt, aki több tételt is említett.

A legtöbben (a válaszolók közel fele) az egészségügyi kiadásokat említették. Szorosan ezután jön az utazás/közlekedés, ami viszont élesen megosztotta a válaszolókat: öten kifejezetten többre, és négyen kifejezetten kevesebbre számítanak. Az életkori megoszlás érdekes: növekedésre elsősorban a fiatalabb válaszolók (27, 30, 32, 35, 51 évesek), a csökkenésre az idősebbek (57, 60, 39, 64 évesek) számítanak. Ugyanakkor vélhető, hogy itt a válaszolók két különböző dologra gondoltak. Feltehetően külföldi vagy belföldi kirándulásokra – vagyis egyszeri alkalmakra – gondoltak azok, akik a növekedést választották, míg akik a csökkenést, a munkába járással és egyéb rendszeres utazási tevékenységgel kapcsolatos aktivitásukat említették. A jövőben érdemes a kérdőíven a fenti tételeket pontosan megnevezni, s az utazás kapcsán különbséget tenni a rendszeres és alkalmi ilyen jellegű tevékenység között.

Többen említették a csökkenő lakhatási, ruházkodási és ételmezési költségeket, s ezek után már csak egy-egy említés történt más tételekre.

Regressziós elemzés alapján azt lehet mondani, hogy az aktuáriusok a jelenlegi jövedelem kisebb arányával is beérnék, továbbá a magas jövedelműek is beérnék a kisebb hányaddal (18. táblázat).

18. TÁBLÁZAT

Nyugdíjaskori fogyasztás (regressziós elemzés)

Változó	Becsült együttható	Szignifikanciaszint
Konstans	84,69	0,0000
Aktuárius	-20,55	0,0116
6–12 millió közötti jövedelem	-11,60	0,0781
12 millió feletti jövedelem	-19,04	0,0047

$R^2 = 0,24$.

Helyettesítési ráta

Ezek után rákérdeztünk, hogy a jelenlegi jövedelmének hány százalékát fogja nyugdíjként megkapni, amit a szakirodalom helyettesítési rátának hív. A válaszok megoszlását a 19–20. táblázat mutatja.

Erre a kérdésre összességében kevesebben válaszoltak, mint a megelőzőre (nyugdíjaskori fogyasztás). Úgy tűnik, hogy ezt a témát még a szakmabeliek is csak bizonytalanul tudják megítélni. Látható, hogy a nagyobb jövedelműek alacsonyabb helyettesítési rátát adtak meg, amiben van

19. TÁBLÁZAT

Helyettesítési ráta (részletesen)

Jövedelem (millió forint)	A jelenlegi jövedelem százaléka												Nem jelölt	Összesen	
	15	20	25	30	33	40	50	60	65	70	75	80			100
3 alatt															0
3,01–6					3	2	2	6	1		2		1	2	19
6,01–12			4	1		3	1		2	1		1		5	18
12–	1	2	1	1	3	3	1		1					5	18
Nem jelölt				1	2									1	4
Összesen	1	2	6	2	8	8	4	6	4	1	2	1	1	13	59

20. TÁBLÁZAT

Helyettesítési ráta (összevontan)

Jövedelem (millió forint)	A jelenlegi jövedelem százaléka			Összesen
	15–33	34–67	68–100	
3,01–6	3	10	4	17
6,01–12	5	4	4	13
12–	8	4	1	13
Összesen	16	18	9	43

21. TÁBLÁZAT

Helyettesítési ráta (regressziós elemzés)

Változó	Becsült együttható	Szignifikanciaszint
Konstans	84,48	0,0000
Aktuárius kategória	–37,42	0,0000
6–12 millió közötti jövedelem	–16,09	0,0095
12 millió feletti jövedelem	–23,64	0,0002

$$R^2 = 0,5433$$

realitás, összhangban van a várakozásokkal. Érdekes ugyanakkor, hogy a legmagasabb értékek a középső jövedelmi kategóriákban tűntek fel. Regressziós elemzéssel is hasonló eredményre jutunk (21. táblázat). A képet még annyival lehet árnyalni, hogy az aktuáriusok egyéb jellemzőikhez képest még pesszimistábbak (realistábbak?).

A nyugdíjaskori jövedelem

Következő kérdés („Átlagos havi nettó jövedelmének hány százaléka lenne megfelelő Önnek nyugdíjas éveire?”)- nagyon hasonlít az egyik korábbira („A mostani jövedelmének hány százaléka lenne elegendő nyugdíjas éveit fogyasztásának fedezésére?”). Ezt ezért egyfajta ellenőrzésként foghatjuk fel, szerencsére a két kérdésre adott válaszok ténylegesen nagyon hasonlítanak is egymásra (22. táblázat).

22. TÁBLÁZAT

Két kérdésre adott válaszok összehasonlítása

	20	25	30	35	40	50	60	70	75	80	85	90	100
15	0	0	0	0	1	0	0	0	0	1	0	0	0
20	0	0	0	0	0	1	0	1	0	0	0	0	0
25	1	3	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
30	0	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
33	0	0	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0
40	0	0	0	0	6	2	0	0	0	0	0	0	0
50	0	0	0	0	0	4	0	0	0	0	0	0	0
60	0	0	0	0	0	0	5	1	0	0	0	0	0
65	0	0	0	0	0	0	1	0	0	0	0	0	0
70	0	0	0	0	0	0	1	5	0	2	0	1	0
75	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0	0	0	0
80	0	0	0	0	0	1	0	0	0	7	1	0	0
100	0	0	0	0	0	1	0	0	0	0	0	0	1

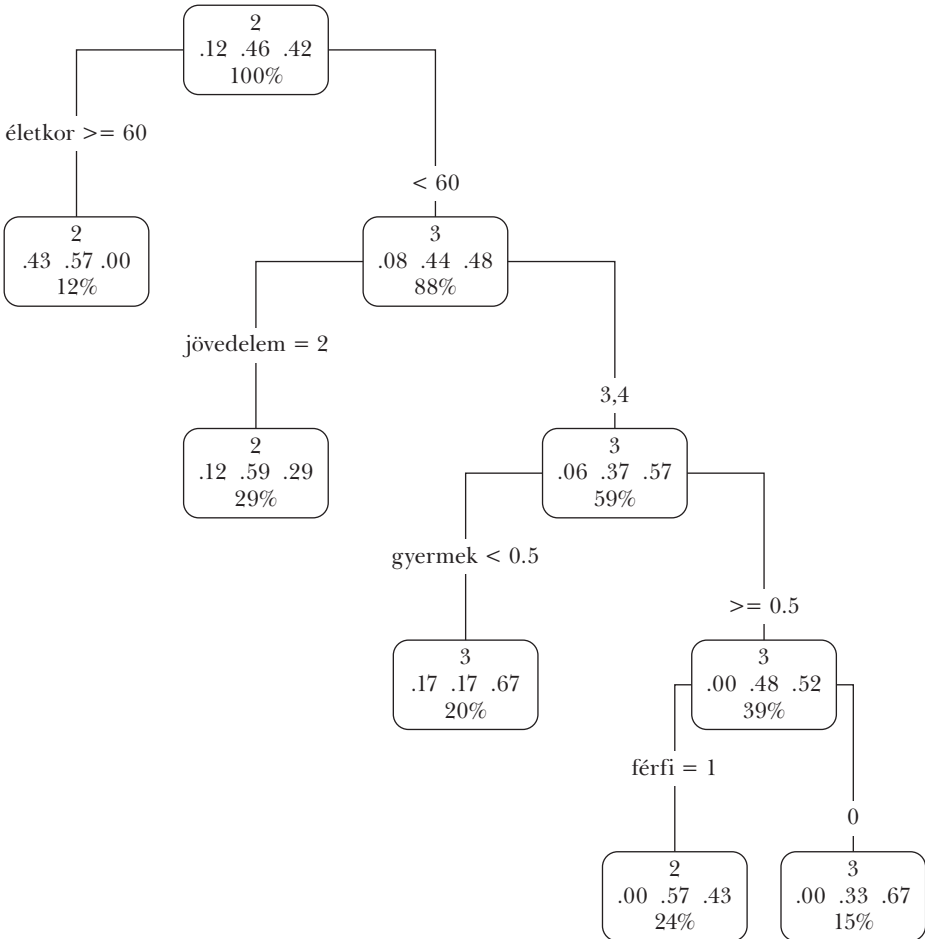
Kendall-féle $\tau=0,6839$, Spearman-féle $\rho=0,7396$

A nyugdíj mértéke

A „Mennyire biztos abban, hogy nyugdíjba vonuláskor lesz megfelelő szintű állami nyugdíj?” kérdésre adott válaszok megoszlása a következő: 7 százalék felelte azt, hogy teljesen biztos, 27 százalék azt, hogy bizonytalan és 25 százalék nem számít megfelelő állami nyugdíjra. Vagyis kevesen számítanak rá teljesen, a többség bizonytalan, vagy inkább nem számít rá. Mivel a változó három kategóriát tartalmaz, és természetes összevonás nem lehetséges, ezért az összefüggéseket döntési fa segítségével ábrázoljuk (1. ábra).

1. ÁBRA

Mennyire biztos abban, hogy nyugdíjba vonuláskor lesz megfelelő szintű állami nyugdíj?

Jól magyarázható eredmény jött ki (bár a változók fontosságáról és szignifikanciaszintjéről ez nem mond semmit). A modell szerint a legfontosabb tényező az életkor: 60 év felett mindenki számít valamilyen mértékben a nyugdíjra. Ez érthető is, hiszen vélhetően néhány éven belül drasztikus változás nem következik be, ennél nagyobb a rendszer tehetetlensége. 60 éves kor alatt a jövedelem is fontos szerepet játszik. A 3 és 6 millió közötti jövedelmi kategóriákban valamilyen nyugdíjrendszerre számítanak, a magasabb jövedelmi kategóriákban szkeptikusabbak az emberek. Ezen belül (mármint a magasabb jövedelmi kategóriákon belül) a gyermekek meglétének is döntő jelentősége van. Ahol van gyermek, ott jobban bíznak

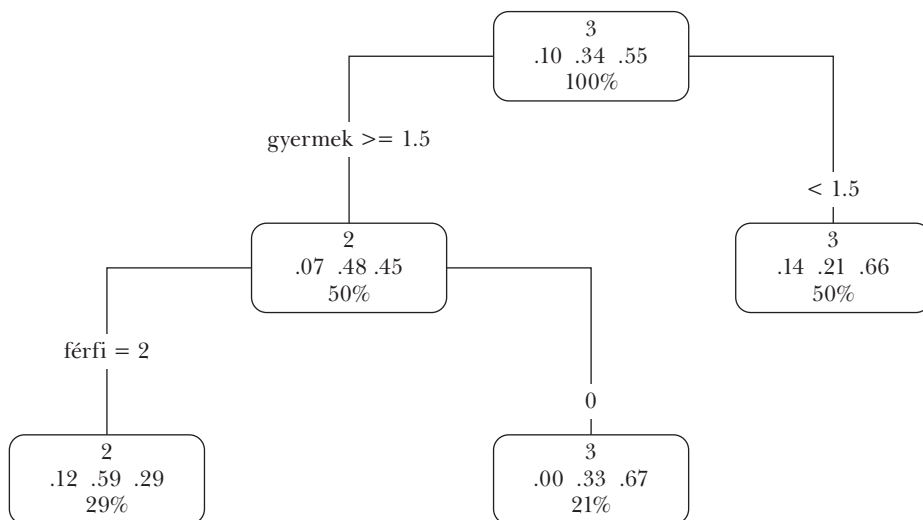
abban, hogy lesz valamilyen nyugdíjrendszer. Ezt a csoportot még érdemes férfiakra és nőkre bontani: a férfiak jobban bíznak, hogy lesz valamilyen nyugdíjrendszer.

A nyugdíj értékállósága

Arra a kérdésre, hogy számít-e arra, hogy ez értékálló lesz nyugdíjas éve során hat fő igennel válaszolt, némi csökkenésre 20 fő számít, drasztikusra pedig 32 fő. Az eredményt döntési fában ábrázolja a 2. ábra.

2. ÁBRA

Számít arra, hogy ez értékálló lesz nyugdíjas éve során?

A megtakarítás felélése

A megtakarítások felélésevel kapcsolatosan két lehetséges válasz közül választhattak a megkérdezettek:

- időnként leemel a számlájáról egy összeget,
- járadékot vásárolna.

A kérdésre mindenki válaszolt, 37 fő leemelne a számlájáról, 26 fő járadékot vásárolna, négy fő le is emelne és járadékot is vásárolna. A járadékot választók mindegyike – két kivétellel – aktuárius volt, túlnyomó többségük (17 fő) férfi. A mindkét lehetőséget választó – különböző jövedelemkategóriába tartozó, (49, 49, 57 és 59 éves) – négy fő közül három férfi és három

aktuárius volt.). A maradék 22 járadékot választó között egy fő múlt el 50 éves. Huszan a két magasabb jövedelmi kategóriába tartoznak, hat fiatalabb sorolható sz alacsonyabb jövedelmi kategóriába (három huszonéves, egy a harmincas, ketten pedig a negyvenes éveik közepén járnak, tehát még jogosan számíthatnak jövedelmi helyzetük javulására).

Négy lehetőség közül lehetett választani arra kérdésre, hogy ha járadékot vásárolna, akkor milyent,

- határozott tartamú biztos járadékot
- egyszemélyes életjáradékot
- egyszemélyes életjáradékot garanciaidővel
- kétszemélyes (házastárssal együtt) életjáradékot.

Kértük a választás indokolását is. A válaszok összesítését a 23. táblázatban közöljük. A válaszok érdekessége, hogy többen választottak a lehetséges járadékok közül úgy, hogy az előző kérdésre azt válaszolták, hogy nem vennének járadékot (vagyis nem kötötték össze, függetlenként kezelték, a két kérdést), illetve volt olyan is, aki azt indokolta, hogy miért nem választana járadékot („Irreálisan drága a járadék, mert a biztosítók túlárazzák. Bár ha tovább élek, mint az átlag, akkor lehet, hogy megéri” – 45 éves nem aktuárius nő):

A járadékot választók közül csak két fő nem volt aktuárius, s azok egyértelműen kétszemélyes járadékot választottak. Egyébként a járadékok között magasan a kétszemélyes járadék a legnépszerűbb, a válaszolók több mint fele választotta ezt. A második – de ennek kevesebb, mint a fele az egyszemélyes járadék, amit szorosán követ az egyszemélyes, garanciaidős járadék. A (nyugdíj célra egyébként nem alkalmas) biztos járadékot csak egy fő említette, és ő sem indokolta a választását.

Úgy tűnik, hogy járadékot elsősorban a férfiak vásárolnának, ez alól csak az egyszemélyes járadék a kivétel, itt enyhe többségben vannak a nők. Inkább a fiatalabbak (tehát, akiknél ez a kérdés még teoretikusnak tekinthető) hajlamosak járadékot választani. A válaszolók között csak két 50 évesnél idősebb (62 és 64 éves) volt, aki számára ez a kérdés már hamarosan aktuálissá válhat. Vajon a kor előrehaladtával egyre csökken a járadékvásárlás lehetősége? Vagy csak a minta sajátosságai miatt (túl sok aktuárius, akiknek van fogalma a járadékról) sikerült ilyenre a válaszadás? Valószínűleg – valamilyen fokban – mindkettő. A kétszemélyes járadékot főleg a 30-as, 40-es éveikben lévő házasságok és a kapcsolatban élők választottak, míg egyszemélyes „sima” járadékot főleg fiatal egyedülállók és kapcsolatban élők.

Az indoklásban látható, hogy – főleg a kétszemélyes járadéknál – sok az érzelmi alapú (mert ezt nevezném nyugdíjnak a családban, a párom is

23. TÁBLÁZAT

Járadékok válassztása

	Biztos	Egyszemélyes	Garanciaidős	Járadék	Kétszemélyes
	1	8	6		19
Kormegoszlás	49	20+ (4fő), 30 (2 fő), 50, 62	26, 40+ (2 fő), 50+ (2 fő), 64		27, 30+ (9 fő), 40+ (8 fő), 50
Nem (fi-nő)	1 férfi	3 férfi, 5 nő	5 férfi, 1 nő		13 férfi, 6 nő
Aktuárius	1	8	6		17
<i>Családi állapot</i>					
egyedülálló		3	2		1 (35 éves)
kapcsolatban		2			5
házas	1	3	3		10
elvált			1		2
Indoklások	-	Mert arra van szükségem (26 éves, kapcsolatban) Hátha sokáig élek (30 éves, elvált) A folyamatosága miatt (28 éves, kapcsolatban)	Szakmai okok (59 éves, házas) Ez tűnik a legrugalmasabbnak (64 éves, elvált) Hátramaradók miatt (26 éves, elvált) Saját élethelyzetből és a járadékpiac aktuális helyzetéből kiindulva (47 éves, elvált)	A páromról is gondoskodni akarok (49 éves házas, 45 éves, kapcsolatban) A párom is biztonságban legyen (32 éves) Mert ezt nevezném nyugdíjnak családban (49 éves, házas) Házastársal együtt képzem el a nyugdíjas éveket (32 éves, házas) Együtt döntünk az anyagiak beosztásáról (43 éves, házas) A jelenlegi élethelyzetemhez a leginkább igazodik (49 éves, házas) Mert ezzel az egyedül maradó házastárs bizonytalansága mérsékelhető (27 éves, kapcsolatban) A gender miatt remélem, hogy a 2 személyes járadék olcsóbb lesz (32 éves, kapcsolatban) Fix jövedelem (39 éves, házas)	

biztonságban legyen). A fiataloknál az indoklás sokszor spekulatív (hátha sokáig élek). Vannak ugyanakkor rafinált szakmai indoklások, amelyekkel egy nem ilyen speciális mintában valószínűleg nem találkozánk (a gender miatt¹ remélem, hogy a kétszemélyes járadék olcsóbb lesz).

TANULSÁGOK A VISSZAJELZÉSEK ALAPJÁN

Röviden összefoglalva a tanulságokat, amelyeket a válaszok elemzése során már megfogalmaztunk:²

– a kérdéseket külön kell választani attól függően, hogy valaki még aktív, vagy már nyugdíjas;

– a kérdést, hogy „hány éves korig tervezi aktív életét?” egyértelműbben kell feltenni: mindegyik válaszlehetőség után rá kell kérdezni, hogy az pontosan hány éves kort jelent, nem pedig általában feltenni a korra vonatkozó kérdést (továbbá kellene egy olyan kategória is, hogy nyugdíjkorhatár után és mellett együtt);

– lényegében ugyanez igaz a „mire számít, Ön kb. hány évet tölt majd nyugdíjban?” kérdésre is;

– a 14. kérdésnél nyilvánvalóvá tenni, hogy az állami nyugdíjjal együtt gondoljuk, nem pedig csupán a kiegészítő nyugdíjra;

– a 15. kérdés kapcsán: a jövőben érdemes a kérdőívben az egyes, említett tételeket nevesíteni, s az utazás kapcsán különbséget tenni a rendszeres és alkalmi ilyen jellegű tevékenység között;

– egyértelművé kell tenni, hogy a 21. és a 22. kérdés logikailag összetartozik.

HIVATKOZÁSOK

ÁGOSTON KOLOS CSABA–KOVÁCS ERZSÉBET [2007]: A magyar öngondoskodás sajátosságai. *Közgazdasági Szemle*, 54. évf. 6. sz. 560–578. o.

CZIBIK ÁGNES–MEDGYESI MÁRTON [2007]: A lakosság nyugdíjjal kapcsolatos megtakarítási tudatossága és hajlandósága. MKIK Gazdaság- és Vállalkozási Intézet, Budapest.

¹ Egy aktuáriusnak (mint válaszoló és mint szerző is) egyértelmű, hogy itt mire gondoltunk, de másnak nem feltétlenül. Itt az EU nemek közti egyenlőségről szóló (röviden „gender”) irányelvére céloz, ami betiltotta a biztosítási termékek – így a járadékok – díjainak nemek szerinti differenciálását, ami korábban magától értetődő biztosítási gyakorlat volt.

² A kérdőívet lásd a *Függelékben*.

12. Milyen megtakarításai vannak, illetve melyet tervez nyugdíjas korára gondolva?

Megtakarítás	van	tervezi
életbiztosítás		
nyugdíjbiztosítás		
nyugdíjpénztár		
más megtakarítás: nyesz, tbsz, egyéb:		
másfajta vagyonfelhalmozás, pl. ingatlan, műtárgy, egyéb:		
egyéb, mégpedig:		

Nyugdíjas évek

13. Mire számít, Ön kb. hány évet tölt majd nyugdíjban?év

- a magyarokra jellemző átlagos időt,
- az átlagnál többet
- az átlagnál kevesebbet

Nyugdíjaskori fogyasztás

14. A mostani jövedelmének hány százaléka lenne elegendő nyugdíjas éveit fogyasztásának fedezésére? %

15. A nyugdíjas fogyasztási szerkezete hasonló lesz a maihoz, vagy bizonyos tételek lényegesen megváltoznak?

Hasonló – Változik

Ha változik, akkor mely tételek?

.....

Nyugdíjaskori jövedelem

16. Ön átlagos havi nettó jövedelmének hány százalékát fogja nyugdíjként megkapni? %

17. Átlagos havi nettó jövedelmének hány százaléka lenne megfelelő Önnek nyugdíjas éveire? % (ha a 17-re adott válasza a nagyobb, akkor:)

18. A különbséget miből tervezi fedezni? (több válasz is megjelölhető)

- saját megtakarításból
- családi segítséggel
- nyugdíjaskori kiadásainak, fogyasztásának csökkentésével

19. Mennyire biztos abban, hogy nyugdíjba vonuláskor lesz megfelelő szintű állami nyugdíj?

- teljesen
- bizonytalan vagyok
- nem számítok rá

20. Számít arra, hogy ez értékálló lesz nyugdíjas éve során?

- számítok rá
- némi csökkenésre számítok
- drasztikus értékcsökkenést is el tudok képzelni

Megtakarítás felélése

21. Ha lesz önálló nyugdíjcélú megtakarítása, akkor azt hogyan szándékozik felélni?

- időnként leemel a számlájáról egy összeget
- járadékot vásárolna

22. Ha járadékot vásárolna, akkor milyen?

- határozott tartamú biztos járadékot
- egyszemélyes életjáradékot
- egyszemélyes életjáradékot garanciaidővel
- kétszemélyes (házastárssal együtt) életjáradékot.

Miért a megjelöltet választotta?